

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Vývoj chápání pojmu volný čas v Československu

v letech 1960 - 1989

Vedoucí práce: doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Ludmila Smrtová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: V.

Forma studia: prezenční

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Michalu Kaplánkovi, Th.D.

za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ÚVOD	7
1.VYMEZENÍ ČASOVÝCH KATEGORIÍ	9
1.1.PRACOVNÍ DOBA	9
1.2.MIMOPRACOVNÍ DOBA	9
1.2.1.Cesta do práce a z práce	10
1.2.2.Péče o domácnost	10
1.2.3.Služby a doprava	10
1.2.4.Uspokojování biologicko-fyziologických potřeb.....	10
1.2.5.Polovolný čas	11
1.3.VOLNÝ ČAS	11
2.VOLNÝ ČAS	11
2.1.VOLNÝ ČAS A PRÁCE	14
2.1.1.Zkracování pracovní doby a jeho vliv na volný čas.....	16
2.2.Volný čas a kultura	16
2.3.VOLNÝ ČAS A TECHNIKA	18
3.KATEGORIE VOLNÉHO ČASU	20
3.1.MANUÁLNÍ	20
3.2.FYZICKÁ	21
3.3.UMĚLECKÁ	22
3.4.INTELEKTUÁLNÍ	22
3.5.SOCIÁLNÍ	22
4.PEDAGOGIKA A VOLNÝ ČAS	23
4.1.PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	23
5.VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU	24
5.1.VOLNÝ ČAS DOSPĚLÝCH	25
5.2.VOLNÝ ČAS DĚTÍ	27
5.2.1.Formativně – výchovná funkce volného času dětí	28
5.2.2.Rekreační kompenzační funkce volného času dětí	28
5.2.3.Využití volného času dětí	29
5.3.ZÁJMOVÁ ČINNOST	30
5.3.1.Vymezení jevu a pojmu „zájmová činnost ve volném čase“	30
5.3.2.Typologie zájmových činností	32

ZÁVĚR	34
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	36
ABSTRAKT	38
ABSTRACT	39

ÚVOD

Jako svoji bakalářskou práci jsem si vybrala téma „Vývoj chápání pedagogiky volného času v Československu v letech 1960 – 1989“. Zvolila jsem si je, protože mne zaujalo a chtěla jsem se dozvědět o této problematice více. Slýchala jsem často o těžkostech této doby, ale i o tom, že se „žilo lépe“. Nasnadě je proč? Je to jen spojeno s ideologií, která tomuto období „vládla“ nebo je to spojeno se společností a společenským uspořádáním?

Byla to doba společného vlastnictví, zestátnování, dobrovolných brigád, upravování pracovní doby a velkého technického rozmachu. To vše a mnohem více se podepsalo na vnímání a trávení volného času, na nabídce aktivit, ale i na poptávce a požadavcích společnosti.

Pro svoje téma se mi podařilo shromáždit velké množství dobové literatury. Využila jsem především služeb Státní vědecké knihovny Olomouc, Ústřední knihovny FSS MU Brno a Knihovny Karla Dvořáčka Vyškov, jejíž personál mi dopomohl k získání kopií textů z archivů knihoven v Praze. Potýkala jsem se s problémy při zpracování získané literatury, jelikož velká většina zdrojů byla silně ideologicky zaměřena, nebo přímo psána autory pracujícími pro ÚV KSČ. Hledání vhodné literatury bylo z těchto důvodů náročné.

Cílem mojí práce je zpracování dostupných textů v rozsahu bakalářské práce a popsání chápání volného času v Československu v letech 1960 – 1989. Hledám společné názory a vymezení volného času, jeho aktivit a chápání mezi československými autory.

V první kapitole se věnuji rozdělení časových kategorií, ze kterých se skládá pracovní den. Pomocí dostupných zdrojů vymezuji pracovní den do tří hlavních kategorií (práce, mimopracovní doba a volný čas).

Ve druhé kapitole se již věnuji konkrétnímu vymezení volného času. Kladu si otázky: Co je to volný čas? K čemu slouží? Kde se získává? Z čeho vychází? V podkapitolách se pak věnuji jeho vztahu k hlavním činitelům lidského života tehdejší doby. Hledám vztah mezi volným časem a prací, volným časem a kulturou a volným časem a technickým pokrokem.

Třetí kapitolu věnuji vymezení kategorií volného času v závislosti s vykonávanou aktivitou, které navrhl francouzský sociolog Joffre Dumazedier. Je to jedno z nejpřehlednějších vymezení volnočasových kategorií.

Ve čtvrté kapitole se dostávám ke vztahu volného času a pedagogiky. Na počátku šedesátých let se poprvé objevily požadavky na vznik pedagogického směru, které by měl vychovávat společnost ke správnému využívání volného času. Na tento popud vznikla pedagogika volného času.

Pátá kapitola je zaměřena na využívání volného času. Je opět pouze teoretická. V první podkapitole se věnuji volnému času dospělého pracujícího člověka, rozdělení činností, ale také nástinu jeho způsobu trávení volných chvil. Druhá podkapitola je věnovaná volnému času dětí, jeho funkcím a využívání. Také se zde věnuji teorii her. Poslední podkapitola je zaměřena na zájmovou činnost a její rozdělení.

Stěžejní literární zdroje, ze kterých vycházím, jsou díla autorů Filipcové, Švigové, Seluckého a Lokajíčkové.

1. VYMEZENÍ ČASOVÝCH KATEGORIÍ

V první kapitole objasním vnímání rozdělení dne do časových kategorií. Všechny kategorie mají svá specifika, jsou na sobě závislé a v mnoha ohledech i pojetích se vzájemně prolínají.

Základní otázkou při zkoumání volného času je vymezení konkrétních aktivit, které se budou do dané časové kategorie zařazovat. Mnohdy se jedná o činnosti nudné a stereotypně se opakující, ale pro život důležité. Nejméně problematické je vymezení dvou kategorií: práce a obnova lidských sil¹

Nejrozšířenější dělení dne je na dobu pracovní a dobu mimopracovní. Doba mimopracovní se dále dělí: na cestu do práce a z práce, péči o domácnost, používání služeb a dopravy, uspokojování biologických potřeb, volný čas. Někteří autoři ještě dále oddělují volný čas a čas polovolný.

1.1.PRACOVNÍ DOBA

Do pracovní doby spadá „*práce v hlavním zaměstnání, přesčasová práce v hlavním zaměstnání, jakákoliv jiná práce za úplatu, čas strávený na pracovišti (jídlo, mytí), čas věnovaný povinnostem vyplývajícím ze zaměstnání (příprava učitele).*“²

Zich k této definici připojuje, že do pracovní doby nezahrnuje „*práci žen v domácnosti.*“³

1.2.MIMOPRACOVNÍ DOBA

Existuje jednotné vyjádření, že nelze ztotožňovat mimopracovní dobu a volný čas. Po opuštění pracoviště se musí jedinec dostat domů, opatřit domácnost, postarat se o děti a také se umýt, jíst a spát. Po negativním vymezení volného času, tedy

---

¹ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*. Praha: ČTK, 1978, s. 85.

² LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 39

³ ZICH, F. *Co s volným časem*. Praha: ČTK, 1978 s. 86

vymezením činností, které do něj nepatří, se dostáváme k činnostem, které spadají do mimopracovní doby. Vesměs se jedná o činnost stereotypně se opakující, nudnou ale nezbytnou.⁴

Mimopracovní doba je osvobozená od profesionální práce a přesčasových hodin. Zahrnuje všechny ostatní činnosti mimo zaměstnání jako jsou osobní potřeby a povinnosti (strava, spánek, rozhovor), povinnosti rodinné, společenské, občanské a duchovní. Mimopracovní čas zahrnuje i volný čas.⁵

Mimopracovní doba dále zahrnuje kategorie:

- cesta do práce a z práce,
- péče o domácnost,
- služby a doprava,
- uspokojování biologicko-fyziologických potřeb,
- polovolný čas.

1.2.1. Cesta do práce a z práce

I když cesta do práce a z práce přímo souvisí s pracovní činností, patří do mimopracovní doby. Ani zkrácení pracovní doby nemusí znamenat více volného času, pokud nejsou správně rozvinuty služby a doprava.⁶

1.2.2. Péče o domácnost

Péče o domácnost zahrnuje vaření, úklid domácnosti, praní, čištění obuvi, údržba spotřebičů a dopravních prostředků, péče o vlastní osobu, čas věnovaný péči o dítě (mytí, česání, oblékání, koupání, přebalování, ale i doprava dětí do školky, jeslí, školy, družiny, učení s dětmi apod.), ošetřování nemocných, chov užitkových zvířat.⁷

---

⁴ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*. Sociologický časopis, 1965, č. 4, s. 377

⁵ Srov. DUMAZEDIER, J. Volný čas in Sociologický časopis 2 (1966) č. 3 s. 444

⁶ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*, Sociologický časopis, 1965, č.4, s. 378

⁷ LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 39

1.2.3. Služby a doprava

Sem spadá obstarávání oprav u řemeslníků, nákupy, čas strávený u holiče a kadeřníka, cesta do kina, divadel, galerií, muzeí apod.

1.2.4. Uspokojování biologicko-fyziologických potřeb

Tato kategorie je spojená se spánkem, jídlem, péčí o sebe, hygienickou péčí a dále čas strávený nemocí a zdravotní péčí.⁸ Čas spojený s uspokojováním biologicko-fyziologických potřeb nelze snižovat, aniž by tím nebyla narušena stabilita člověka.⁹

1.2.5. Polovolný čas

Do polovolného času Dumazedier zařazuje činnosti, jež jsou spojeny „s *nějakým zjištěným utilitárním, nebo angažovaným cílem.*“¹⁰ Jsou to činnosti jako uspořádávání vlastních věcí a korespondence, učení se s dětmi, externí studium, práce na chatě, brigády.¹¹

1.3. VOLNÝ ČAS

Volný čas je „*souhrn činností, jimž se jedinec může oddat v plné míře, buď aby si odpočinul, nebo se uvolnil, nebo rozvinul svoje znalosti, nebo nezainteresované vzdělání, svoji svobodnou tvůrčí schopnost poté, co se zbavil svých povinností profesionálních, rodinných a společenských.*“¹²

Když se činnost ve volném čase změní na profesionální povinnost (když se amatér stane profesionálem), školní povinnost (povinná návštěva divadelního představení), rodinnou povinnost (vyžadovaná procházka), povinnost politickou nebo náboženskou,

---

⁸ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974 s. 39 - 40

⁹ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*. Praha: ČTK, 1978 s. 95

¹⁰ LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 38

¹¹ Srov. Tamtéž s. 40

¹² Tamtéž s. 38

mění se podstata této činnosti, i když se nezmění technický obsah a uspokojuje jednotlivce stejným způsobem.¹³

2. Volný čas

Volný čas je časem odpočinku a zábavy, je časem, v němž se pojí společenská a individuální racionalita s emocionálně estetickými prvky a fantazií. Jako takový není historicky neznámým pojmem.¹⁴

„Volný čas, francouzsky loisir, ruský dosug (ale také svobodnoje vremja), německy Freizeit (ale také Musse), anglicky leisure (ale také disposable time), je ta část dne, týdne či roku, v níž člověk nemusí konat své povinnosti, ale může činit to, co právě chce, co se mu líbí a co si zvolí. Toto schématické vymezení volného času zatím zcela postačí k tomu, abychom mohli říci, že tento pojem je znám již déle než dva tisíce let.“¹⁵

V Československu má výzkum volného času dlouholetou tradici. Počátky této tradice zasahují do doby před druhou světovou válkou. Toto však neznamená, že by se zde sociologie volného času vyvíjela po celou dobu kontinuálně, bez výrazných změn v tématických zaměřeních.¹⁶

Meziválečné a těsně poválečné období bylo spjaté především s tradicemi české buržoazní sociologie a v období mezi rokem 1948 až 1960 se výzkum volného času stal otázkou filosofických, historických a pedagogických věd.¹⁷

Teprve v první polovině šedesátých let se zájem o problematiku volného času zintenzívněl, v té době se totiž otevřely možnosti výrazného zkrácení pracovní doby. Tento proces, který vrcholil v roce 1968 zavedením pětidenního pracovního týdne a zkrácením pracovní doby na 42,5 hodin týdně, byl sociologicky analyzován a komentován od samého počátku.¹⁸

---

¹³ Srov. DUMAZEDIER, J. Volný čas, Sociologický časopis, 1966, č.3, s. 444 - 445

¹⁴ Srov. HULÁKOVÁ, M. Teoretické problémy volného času, Sociologický časopis, 1972, č. 3, s. 309

¹⁵ SELUCKÝ, R. Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému. Praha:

Československý spisovatel, 1966., s. 9

¹⁶ FILIPCOVÁ, LINHART, VÍTEČKOVÁ – Sociologie volného času v Československu, Sociologický časopis, 1983, č. 2, s. 238

¹⁷ Srov. Tamtéž s. 238

¹⁸ Tamtéž s. 240

U takto běžně užívaných pojmů bývá osudem, že se lidé v názorech na jejich smysl a význam velmi různí. Stejně je to s pojmem „volný čas“, který není ani u našich teoretiků a ani v západní sociologické literatuře používán vždy stejně.¹⁹

Červinka píše, že „do volného času (*disposable time*) spadají činnosti spojené s aktivním odpočinkem (*sport, práce jako koníček atp.*), s dalším sebevzděláváním, s výchovou dětí a s aktivní účastí na veřejném a kulturním životě. Do takto pojatého volného času nezapočítáváme práce spojené s přípravou jídel, úklidem domácnosti, nákupem zboží a nezapočítáváme pasivní odpočinek, ani čas spojený se spánkem a jídlem. Již pouhé vyjmenování toho, co spadá do volného času, ukazuje, že volný čas se skládá z progresivních prvků, které mobilizují aktivitu člověka a tvoří zdroje jeho sebezdokonalování.“²⁰

Filipcová ovšem oponuje, že s danou definicí lze jen těžko souhlasit. Všechny volný čas totiž není možné chápat jako sféru posilování všestranného rozvoje osobnosti. Negativních a neprogresivních prvků trávení volného času se není možné zbavit pouze tím, že nebudou zařazeny do pojmu „volný čas“.²¹ Avšak činnost volného času nesmí být chápána jako zahálka. Právě ve volném čase člověk rozvíjí své přirozené vlastnosti a vlohy, svou vlastní volnočasovou činností se „zlidštuje“.²²

Ve svém článku „Člověk - práce - volný čas“ cituje Filipcová francouzského sociologa Dumazediera, který nejdříve vymezuje aktivity, jež do volného času nepatří, či přímo proti volnému času stojí. Mezi takové činnosti řadí vedle zaměstnání, práce přes čas, jídla, spánku, hygieny, domácích prací (do kterých započítává i kutění či zahrádkaření), také studium spojené s prospěchem a činnost spojenou se závazky duchovními či společenskými.

Samotný volný čas definuje jako souhrn činností provozovaných s libovůlí za účelem odpočinku, zábavy, či aby rozvinul své znalosti (znalostí nezainteresovaných povoláním) nebo svou svobodnou tvůrčí schopnost poté, když se uvolnil od všech svých závazků jak pracovních, rodinných, tak společenských.²³

---

¹⁹ FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*. Sociologický časopis, 1965, č. 4, s. 377

²⁰ ČERVINKA, A. *Volný čas a pracovní den*, Nová mysl, 1962, č. 11, s. 1292

²¹ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*. Sociologický časopis, 1965, č. 4, s. 378 - 379

²² Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 9

²³ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*. Sociologický časopis, 1965, č. 4, s. 379

S podobnými definicemi volného času se setkáváme i u dalších autorů. Podle autorů Hudečka a Zemana volný čas není prací, úkonem v domácnosti a jinou nutnou činností. Volný čas je chápán jako sféra harmonického rozvoje osobnosti.²⁴

Objevuje se také rozdělení volného času na volný a polovolný čas, kdy činnost ve volném čase je chápána jako oblast libovůle jedince, avšak činnosti, které člověka zapojují do jiných forem práce, než je jeho zaměstnání, jsou chápány jako polovolný čas. Kutění, zahrádkaření, či rybaření jsou sice odpočinkem, ale zároveň přináší užitek.²⁵

Mladí lidé mají nejvíce volného času, což je způsobeno tím, že se mladý člověk stará pouze sám o sebe. Nejméně volného času mají příslušníci středních generací, tedy dospělí, kteří mají mnoho neodkladných povinností spojených s rodinou, domácností a starostí o děti. Mládež a dospělí se též liší tím, že mají zcela jiné potřeby a zájmy. Každá generace vyrůstá v jiných společenských poměrech a společenských podmínkách, pod vlivem jiných životních hodnot, poznatků o vnějším světě a jiného pohledu na život.²⁶

2.1. VOLNÝ ČAS A PRÁCE

„Nejhlubším vztahem je volný čas spojen se samotnou prací.“²⁷ Právě práce a místo člověka v pracovním procesu utvářejí v základních obrysech způsob života ve volném čase.²⁸ Práce významně ovlivňuje volný čas, nejen jeho množství, ale i způsob jeho prožívání a to ve vztahu ke společnosti, ale i ve vztahu k jedinci. Také má velký vliv na hierarchii hodnot a zájmů jedince.²⁹

Linhart píše, že *„sociální hodnota volného času je neustále spoluutvářena pozicí volného času vůči sféře práce a v tomto kontextu nabývá pak atributů svátečnosti,*

---

²⁴ Srov. HUDEČEK, J., ZEMAN, K. *Volný čas ve světle sociologického kongresu ve Varně*, Sociologický časopis, 1971, č. 2, s. 209

²⁵ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 37

²⁶ SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 179

²⁷ FILIPCOVÁ, B. *Člověk, práce, volný čas*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1967, s. 60

²⁸ Srov. Tamtéž s. 60

²⁹ Srov. Tamtéž s. 88

*výjimečnosti, psychologického uvolnění, a tím i pocitu vyvázání ze sociální kontroly a svobody vlastního rozhodování.*³⁰

Nedostatek času trápi člověka paradoxně v době, kdy s porovnáním s minulostí měl volného času nepoměrně více. V 19. století se pracovní doba pohybovala v rozmezí 93 – 60 hodin týdně, naproti tomu v šedesátých letech 20. století je to mezi 48 – 40 hodinami týdně z celkového počtu 168 hodin, které týden má.

Zvyšování množství volného času neznamena pouze zkracování pracovní doby, ohromné časové rezervy vychází z řešení problémů, jako je doprava z práce a do práce, rozvoj služeb, jež by usnadnily starost o chod domácnosti. Pouhé zkrácení pracovní doby totiž nepřináší více volného času, jestliže není dostatečně rozvinutá doprava a služby.³¹

Člověk nemá vždy možnost si zvolit práci, jež je jeho vnitřní potřebou. Musí si opatřovat životní prostředky a podřídít se danému stupni dělby práce a formě, v níž se výroba vyvíjí. Tím se mezi lidskými potřebami ocitá vnější potřeba překonání nouze, pod jejímž tlakem přijímá práci jako zdroj obživy. Není-li jeho povolání podle jeho vnitřních potřeb, jeví se mu jako vnější potřeba k níž přistupuje pod tlakem ekonomické nutnosti, odcizuje se mu smysl práce a přestává být důležité jakou práci vlastně vykonává. Vnímá-li člověk práci jako nutné zlo stává se smyslem volného času nečinnost.³² Dalším rozhodujícím, i když zdaleka ne jediným momentem ve vztahu člověka k práci je její sociální určení: zda je to práce vykořisťovaná nebo práce svobodná³³. „*Odcizuje-li se práce člověku, ztrácí člověk pocit uspokojení z práce, zvyká si na to, že pracovní proces ničí jeho tvůrčí aktivitu a tím i zábavnost pracovní činnosti.*“³⁴ Pasivita v práci podporuje pasivitu ve volném čase. Je-li člověk v práci řízen zvenčí, není-li samostatným a tvořivým pracovníkem, postupně se snižuje i jeho potenciální schopnost být ve volném čase samostatným a aktivním.³⁵

Nudí-li se člověk osm hodin denně v práci, přerůstá jeho pocit nudy ve stav, kterého se i poskočení pracovní doby jen těžko zbavuje. Ztráta radosti z práce ho vede ke ztrátě

---

³⁰ LINHART, J. *Základní problémy volného času*, Kultura, způsob života a volný čas, 1968, č.4, s. 57

³¹Srov. FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 376 - 378

³²SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 130

³³Srov. Tamtéž s. 133

³⁴ Tamtéž s. 133

³⁵ Srov. Tamtéž s. 133

radosti ze zábavy, nuda v práci přerůstá v nudu ve volném čase. „Ztrácí-li člověk radost z práce, ztrácí i radost ze hry a schopnost k zábavě.“³⁶

Únavu z přílišné fyzické námahy lze poměrně lehce překonat spánkem a relaxací, nervovou únavu plynoucí z emocionálního nebo duševního vypětí lze překonat jiným druhem aktivní činnosti; zato únavu z nudy lze překonávat jen s velkými obtížemi.³⁷

Významnou rolí ve volném čase je práce i ve srovnání s volným časem nezaměstnaných, dlouhodobě nemocných, či lidí v důchodu, u kterých se projevuje důležitost zaměstnání a pracovních kolektivů jak z hlediska možnosti seberealizace, tak sociálních kontaktů. Ukázalo se, že v jejich životě je dostatek volné časové aktivity, ale má jiný smysl a odlišné funkce. Slouží k vyplnění času, postrádá seberealizační náplň a působí dezintegračně, nekultivuje jedince. Není výrazem jeho suverenity, ale naopak projevem ztráty smyslu a podřízenosti okolnostem.³⁸ Bez práce ztrácí i volný čas svoji hodnotu, jeho půvab se skrývá i v tom, že je protikladem práce.³⁹

„Vztah práce a volného času je oboustranně aktivní. Dominující úloha práce nemůže zakrýt výrazné vlivy volného času, které stále silněji, úměrně jeho rostoucímu rozsahu i závažnosti, zasahují zpětně svět práce.“⁴⁰

2.1.1. Zkracování pracovní doby a jeho vliv na volný čas

„Zkracování pracovní doby může probíhat různě.“⁴¹ Objevuje se hned několik různých forem, které vždy v daných podmínkách straní určitým ekonomickým a společenským zájmům a potřebám jako například zkracování pracovního dne, týdne, prodlužování roční dovolené, zvyšování dolní a snižování horní hranice produktivního věku apod.

Na počátku šedesátých let se na tehdejší úrovni ekonomického a společenského rozvoje jevil přechod ze šestidenního pracovního týdne na pěti denní s osmihodinovými směny za nejvýhodnější. Důvodů bylo hned několik.

---

³⁶ Tamtéž s. 133

³⁷ Srov. Tamtéž s. 135

³⁸ Srov. LINHART, J. Základní problémy volného času, Kultura, způsob života a volný čas s. 56 - 57

³⁹ Srov. FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas, Sociologický časopis, 1965, č. 4 s. 382

⁴⁰ FILIPCOVÁ, B. Člověk, práce, volný čas, 2. Vydání, Praha: Svoboda, 1967, s. 100

⁴¹ ČERVINKA, A. a kol. Práce a volný čas s. 32

Jeden z důvodů je, že dva dny pracovního volna ušetří jednou týdně cestu do zaměstnání a zpět. Připočtením ušetřeného času využívaného k přepravě do práce se jeví zkrácení pracovní doby silně atraktivní a velmi účelné.

Dva dny pracovního volna jsou dobré i z fyziologického hlediska, jelikož snižují únavu z práce a zvyšují možnost lepší regenerace sil. Tím by se podstatně zvýšila výkonnost pracovníků.

Zvláštní význam má zkrácení pracovního týdne pro ženy, které zpravidla domácí práce soustředí na den volna, tím by jim zbyl jeden den na rekreaci.

Po zkrácení pracovního týdne narůstá množství volného času a s ním i zájem jedinců na změně struktury volného času a formě jeho využívání.⁴²

Období šedesátých až osmdesátých let je období zkracování pracovní doby. Zákonem byl stanoven pěti denní pracovní týden se 42,5 hodinami. Je to důsledek rozvoje nových výrobních sil.⁴³

2.2. Volný čas a kultura

V šedesátých letech se v Československu spolu se zvýšením nároků na volný čas zvýšily nároky na jeho využívání. Lidé začali více vyžadovat kulturních, uměleckých a estetických zážitků. Do každodenního lidského života pronikl tehdy nejmladší vynález masové komunikace.⁴⁴ Vzestup aktivit ve volném čase spojených s televizí, poslechem rádia, návštěvami kin a hospod potvrdila tendence ztechnizování doby spojená s postojem „nechám se bavit“, zatímco pokles zaznamenaly aktivity jako četba, aktivní sportovní činnost, zvyšování kvalifikace a zvyšování všeobecného vzdělání.⁴⁵ Komerční kinematografie, opereta, pořady komerční televize a laciné románky pro nenáročné čtenáře jsou založeny na potřebě úniku ze skutečného světa do světa neskutečného. To je způsobeno tím, že člověk žije v podmínkách které mu nevyhovují a pociťuje nudu.⁴⁶

Osvojení kultury je důležitou podmínkou formování osobnosti. Společnost zabezpečuje dva současně probíhající procesy v kultuře: vytváření nových hodnot a předávání z jednoho pokolení na druhé. Jednu část energie společnost zaměřuje

---

⁴² Srov. ČERVINKA, A., a kol. *Práce a volný čas* s. 33 - 35

⁴³ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*. Praha: ČTK, 1978 s. 95

⁴⁴ Srov. GORDON, L. A., KLOPOV, E. V. *Člověk po práci: Sociální problémy životního způsobu a mimopracovního času*. Praha: Svoboda, 1976. s. 139

⁴⁵ Srov. RYCHTAŘÍK, K. *K teorii volného času* s. 112

⁴⁶ SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 137

na osvojení přírody, druhou část energie uvádí do činnosti mechanismy socializace osobnosti prostřednictvím rodiny, školy a dalších sociálních institucí.

Mladé pokolení musí vynakládat úsilí k ovládnutí kulturního bohatství a starší na výchovu.⁴⁷

Sféra volného času si vynutila vznik a rozvoj tzv. „kulturního průmyslu“, který má člověku poskytnout osvěžení, poznatky a zážitky.⁴⁸

Činnosti spjaté s kulturou jsou jednou z největších časových položek ve sféře životního způsobu. Stále charakterističtější rysem života jedince je přímá, a to i neprofesionální tvorba kulturních hodnot. Účast v baletních a hudebních souborech, v ochotnických divadlech, sběratelství různého druhu, amatérská práce spojená se zlepšovatelkou činností se stala nutným a neodstranitelným prvkem života jedince.

Rozmanitost kulturních činností má několik různých aspektů. Sama činnost se liší v důsledcích nestejné technologie. Čtení knih, novin a časopisů je zdrojem tištěného slova, rádio či rozhlas působí skrze mluvenou řeč a hudební projev a v kině, divadle a galerii je to obraz. Jakýmsi propojením všech těchto technologií je televize.

Kulturní činnost se podstatně liší i v tom, kde onu činnost lze provozovat. Některé je možné vykonávat pouze nebo zpravidla doma, jiné pouze mimo domov a některé doma i mimo něj. Například televize váže obvykle jedince k domovu, přitom je zdrojem kultury právě i pro ty, jež nemohou na delší dobu domov nebo rodinu opustit. Kino, divadlo, nebo výstavy naopak vyžadují více svobody a aktivity. Jediné čtení se neváže na domov a je přístupné i těm, jejichž možnosti jsou jakkoli omezeny.⁴⁹

Kultura je nejen důsledkem lidské činnosti, jejím projevem, či předpokladem, ale i způsobem existence člověka.⁵⁰ Tvůrčí činnost je hlavním kulturním činitelem, je spojena s vytvářením nových hodnot.⁵¹

Vyskytuje se také pojem *Antikultura volného času* – pod ním se rozumí přebytek volného času u skupin, vyznačujících se nízkou kulturou. Jde většinou o mladé nekvalifikované dělníky, kteří se ničemu neučí, ničím se nezaměstnávají a mají navíc značné výdělky. Antikultura jejich volného času spočívá v alkoholismu. Ve výtržnictví

⁴⁷ Srov. BRŮŽEK, M. *Kultura – způsob a kvalita lidské existence*, Kultura, způsob života a volný čas s. 8

⁴⁸ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas* in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 375

⁴⁹ Srov. GORDON, L. A., KLOPOV, E. V. *Člověk po práci: Sociální problémy životního způsobu a mimopracovního času*, Praha: Svoboda, 1976. s. 137 - 139

⁵⁰ Srov. BRŮŽEK, M. *Kultura – způsob a kvalita lidské existence*, Kultura, způsob života a volný čas s. 16

⁵¹ Srov. BRŮŽEK, M. *Kultura – způsob a kvalita lidské existence*, Kultura, způsob života a volný čas s. 11

a v dalších negativních činnostech. Aby člověk překonal strach z nudy, snaží se ve volném užití dosyta radovánek a zábav, vrhá se do nich překotně a křečovitě a každou chvíli, kterou prožívá klidně, začíná pokládat za ztracený čas. Kdysi u nás tímto způsobem trávil čas zlatá mládež, která nemusela pracovat, neměla hlubší zájmy a nudila se. Nudná práce má na člověka zřejmě stejný vliv jako zahálka. Žije – li člověk v poměrech, jež mu nevyhovují a vtírají – li se do jeho fantazie jiné a příjemnější poměry, které jsou pro něj nedosažitelné, pociťuje nudu a uniká před nimi do nereálného světa.⁵²

2.3. VOLNÝ ČAS A TECHNIKA

Volný čas ve své kvantitativní i kvalitativní stránce byl především spojen s rozvojem techniky a celé společnosti. Zkracování a délka pracovní doby závisí především na ekonomických možnostech společnosti na dané stupni rozvoje výroby. Technika sehrává významnou roli ve vývoji volného času, avšak nejen jako součást výrobních sil, ale též přímo v soukromém životě člověka. Do života mu vniká moderní technika. Rádio, televize, gramofon, auto se stávají součástí domácností.

Probíhá mechanizace práce i zábavy. Zrychluje se tempo, s jakým technický pokrok vstupuje do lidského života. Zábavu si člověk najednou nedokáže představit bez filmu, rozhlasu a televize. Moderní prostředky vnáší kulturu i do míst, ze kterých by se lidé v životě do divadla nebo na koncert nikdy nepodívali.⁵³

V okamžiku, kdy se televizor stal běžně dostupný, začaly postupně upadat jiné druhy kulturní činnosti. Snížil se počet diváků v kinech, na sportovních utkáních a televize také oslabilu amatérskou uměleckou činnost na venkově.⁵⁴

Nejtypičtějším průmyslovým výrobkem je automobil. Automobil slouží lidem především k přepravě, ať již do práce a z práce, na výlety do přírody, nebo na návštěvy k přátelům či rodinným příslušníkům. Automobil však poskytuje řidičům i další možnost sebeuplatnění. Za volanty svých vozů se stávají individualitami, vládnou silnému stroji, jehož mechanismy sice plně nechápou, ale dokonale je ovládají. Pouhým sešlápnutím pedálu získávají rozkoš z rychlosti, „*nepatrným pohybem ruky mohou*

---

⁵² Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 136 -137

⁵³ Srov. FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 383 - 384

⁵⁴ Srov. SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966, s. 169 - 170

změnit směr jízdy, nechat za sebou méně výkonná vozidla či opatrnější řidiče a vykompenzovat si tak nedostatek sebeuplatnění v zaměstnání nebo sexuální životě.⁵⁵ Řízení vozu člověka uvolňuje, je-li rekreační nebo zájmovou činností, osvěžuje mnohem více než pasivní odpočinek.

Co znamená pro dospělého člověka automobil pro mladého je motorka nebo skútr. Mladí lidé preferují rychlost a vzruch a to jim tyto stroje mohou nabídnout. Umožňují však také mladému člověku touhu po cestování a poznávání nových míst, krajů a zvyků.⁵⁶

Denně pohltí provoz domácnosti mnoho času. S jistým řešením přišla mechanizace takové domácnosti. Vybavení bytů a domů se začalo rozrůstat o vysavače, pračky, ledničky.⁵⁷ „Je-li domácnost podobnými mechanismy vybavená, přece jen se čas ušetří.“⁵⁸

V technicky rozvinuté společnosti se objevují sílící moderní prvky rozvoje služeb a jejich potřeby. Maximální rozvoj služeb je označován za významnějšího činitele zvyšování množství volného času než zkracování pracovní doby. Jedná se zejména o volný čas žen. Rozšíření služeb je jednou z cest k zrovnoprávnění mezi mužem a ženou. Rozvoj služeb vytváří ženě podmínky k využití práva na práci a podílení se na kvalifikované a odpovědné zaměstnání.⁵⁹

3. KATEGORIE VOLNÉHO ČASU

Francouzský sociolog Dumazedier člení činnosti ve volném čase podle toho, „*kteřá stránka lidské osobnosti je uváděna do aktivity na základě převládající činnosti.*“⁶⁰ Na toto jeho členění se odvolává hned několik našich autorů. Filipcová k tomuto dělení dodává, že „*nelze opomenout v jakékoli analýze těchto činností, že jsou opravdu průsečíkem individuálních a společenských stránek, jež jsou neoddělitelné, tak jak*

---

⁵⁵ SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému.* Praha: Československý spisovatel, 1966, s.168

⁵⁶ Srov. Tamtéž s. 169

⁵⁷ Srov. FILIPCOVÁ, B. Některé výsledky a metodologické problémy výzkumů mimopracovní doby a volného času, Sociologický časopis (1966) č. 5. 355

⁵⁸ FILIPCOVÁ, B. Některé výsledky a metodologické problémy výzkumů mimopracovní doby a volného času, Sociologický časopis (1966) č. 5. 355

⁵⁹ Srov. Tamtéž s. 355

⁶⁰ ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my.* Praha: Svobodné slovo, 1967 s. 76

člověk vůbec je v každém momentu a v každém svém počínání jednak individuální bytostí, jednak součástí společenského organismu.“⁶¹

Z hlediska metodického se však ani tato klasifikace nezbavila plně formálnosti, píše Švigová. Každá činnost ve volném čase totiž obsahuje v jisté míře i činnost další a každá činnost může mít různou intenzitu aktivity a prožívání.⁶²

3.1. MANUÁLNÍ

*„Volný čas, který byl získán vyšší produktivitou práce, především vytlačováním manuální práce, je na prvním místě u dospělých lidí, především u manuálně pracujících lidí, znovu využíván pro manuální činnost. Manuální činnost se projevuje především jako činnost řemeslnická a v zahrádkářství“*⁶³ U nás jsou zastoupeny obě činnosti.

Zahrádkářství je spíše evropskou záležitostí a patří k tradičnímu využívání volného času. V modernější době je manuální činnost pak spíše v podobě kutilství.

Na člověka má významný vliv práce, již vykonává, která mu udává tempo a jemu se hned nedaří zaměřit své síly jiným směrem. Pro některé je dovolená další příležitostí pokračovat v práci. Zálibu v manuální práci ovšem nevysvětluje pouze „uvěznění“ v rytmu práce.

Dalším závažným důvodem je kompenzace práce. Obsah práce je často jednoduchý, jednostranně zaměřený a ubíjející. Po takové práci se člověk cítí unaven a potřebuje pohyb a pobyt na čerstvém vzduchu a činnost, kterou si sám vybere.

Třetím kritériem je, že skrze fyzický kontakt se člověk dostává ke světu. Člověk ve vztahu k přírodě jí vtiskuje svou vůli a tento kontakt přináší pocit jistoty. Proto se lidé vrací a budou vracet k této činnosti.

Růst manuální činnosti je ale vyvolán i potřebou konzumu. Člověk touží mít stále více věcí, které mu mohou zpříjemnit život, vytvořit pocit spokojenosti a štěstí, dopřát mu pohodlí. Někteří, hnáni konzumem volí dodatečně i další pracovní poměr. Místo volného času pak vítězí činnosti, které k dosažení konzumu dopomohou.

---

⁶¹ FILIPCOVÁ, B. Člověk, práce, volný čas s. 144

⁶² Srov. ŠVIGOVÁ, M. Volný čas a my s. 76 - 77

⁶³ ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967, s. 77

I zahradničení přináší další příjem. Rodina nemusí nakupovat zeleninu a ovoce. To znamená, že manuální činnost ve volném čase může být realizována jako dodatečný příjem.⁶⁴

3.2.FYZICKÁ

Oblíbenost fyzických aktivit – sportu, rekreace a turistiky je značná. Pohyb těla v prostoru, ať už se jedná o sport, tanec či hru působí člověku pocit blaha.

„Sportem, různými formami rekreace, ve kterých je zařazena forma lidské námahy a výchovy, můžeme zmírnit hranice stárnutí duševního i fyzického.“⁶⁵ Oddaluje nechuť k novému, zvyšuje sebedůvěru, pozitivně působí na vývoj a výchovu člověka.

Sportovní činnost obnáší pro člověka mnoho dobrého. Přináší pocit štěstí u jedince i skupiny, pocit vítězství nad sebou samým, pocit uspokojení. Započítává se do ní intenzivní sportování vykonávané denně i týdně, také závodně provozovaný sport a všechny druhy činností uskutečňovaných v přírodě (procházky, táboření, turistika, cestování atp.).

Velkým zájmem a přáním ve volném čase je pro většinu obyvatel cestování. Především touží poznávat zahraničí. Skrývá snahu poučit se, podívat se, jak žijí lidé v jiných zemích. V Československu se cestovní ruch rozvíjí od roku 1963.⁶⁶

3.3.UMĚLECKÁ

Další důležitou volnočasovou činností je činnost umělecká. Podporuje v člověku fantazii, obrazotvornost, estetický zážitek. Jedná se o četbu beletrie, návštěvy kina, divadla, galerií, muzeí, koncertů, poslech televize a rozhlasu a hraní na hudební nástroje. Do této kategorie patří všechny činnosti, jejichž základem je představitivost a cílem vyvolání estetického zážitku. Působí na lidské city, je odedávna s člověkem spjata.

Rozhlas a televize často odsunují četbu na druhé místo. Nejvíce knihám zůstaly věrné ženy. Avšak kniha jen tak nezmizí ze života člověka především pro intimitu a individualitu.

---

⁶⁴ Srov. ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967, s. 77 - 82

⁶⁵ Tamtéž s. 83

⁶⁶ Srov. ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967 s. 82 - 88

Žádný nový vynález s sebou nepřinesl tolik protichůdných názorů jako televize. Dává možnost vzdělání a zábavy celé rodině. Přináší pořady intelektuální, ale i intelektuálně nenáročné.⁶⁷

3.4. INTELEKTUÁLNÍ

Tato činnost je zaměřena k dobrovolnému prohlubování znalostí, zdokonalování dovedností a rozvoji osobnosti. Naplňuje ji čtení novin, vědeckých a dokumentárních knih, rozhlasové a televizní relace, dobrovolné sebevzdělávání čistě soukromého rázu nebo organizovaného.⁶⁸

3.5. SOCIÁLNÍ

Velmi důležitá kategorie volného času je činnost sociální. Patří sem požitek z přítomnosti určité osoby, z příslušnosti k určité skupině, láska dvou partnerů, erotika, schůzky, potřeba kontaktu s někým blízkým, rodinou. V tradičním pojetí volného času bylo vždy významné posezení v kruhu rodiny či přátel.

Pro mládež je typické sdružování, hledání partnera, nového místa ve společnosti. Pro ni má tato činnost sociálně-adaptační význam. Potřebou mladého člověka je zjistit, jaký je a jací jsou ostatní.⁶⁹

Volný čas v rámci rodiny nejvíce ovlivňuje sociální činnost. „*Rodina se stává rámcem, v němž se odehrává ona napůl nucená a na napůl dobrovolná činnost (...). Současně se ona napůl nucená činnost může stát volným časem, hrajeme-li si s dítětem jen pro vlastní potěšení.*”⁷⁰

4. PEDAGOGIKA A VOLNÝ ČAS

„...volný čas studovaný ekonomem je odlišný od volného času studovaného psychologem a ten se opět nekryje s volným časem, jak jej zkoumá sociolog

---

⁶⁷ Srov. Tamtéž s. 88 - 95

⁶⁸ Srov. Tamtéž s. 97 - 99

⁶⁹ Srov. ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967 s. 108 - 109

⁷⁰ Tamtéž s. 110

*nebo fyziolog. Proto si budeme asi znovu a znovu ujasňovat, v jakém smyslu budeme volný čas studovat, v jakém smyslu bude pojem volný čas sloužit.“*⁷¹

Člověk musí být pro svobodnou činnost ve volném čase vychován. Neumí-li využívat volný čas, není-li vychován v umění žít ve volném čase, jeho mimopracovní činnost se přeměňuje v nudu, trýzeň, v omezení svobodné volby a to mnohdy větší než je práce.⁷²

Je velmi nutné již ve škole připravovat mládež nejen pro práci, ale i pro využití volného času. Je důležité se orientovat na výchovu „člověka po práci“.

Pedagogika nejen analyzuje určité etapy rozvoje člověka, nýbrž musí stanovit i optimální způsob jejich usměrňování, tj. výchovy. Ve sféře volného času se jedná o rozsáhlou škálu problémů.⁷³

4.1. PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

Výchovou ve volném čase se z pedagogických disciplín zabývá teorie výchovy, ze které se vyčlenila teorie výchovy mimo vyučování jako samostatná disciplína. Teorie výchovy mimo vyučování objasňuje cíle, úkoly, formy, metoda, zásady, obsah, podmínky a zákonitosti ve výchovném procesu probíhajícího v době mimo vyučování. Otázkami výchovy ve volném čase se také zabývá sociální pedagogika. Ta řeší problematiku výchovy v prostředí. Od poloviny šedesátých let se také stále častěji objevují tendence, aby vznikla jako samostatný obor tak zvaná pedagogika volného času.⁷⁴ Základním úkolem pedagogiky volného času je vychovávat k činnostem, které poskytnou dokonalý odpočinek fyzický i psychický.⁷⁵

Dále by měla plnit úkoly jako:

- 1) *podněcovat, tj. probouzet zájmy se zřetelem ke smysluplnému naplnění volného času,*
- 2) *informovat o možnostech správného využití volného času, zprostředkovávat potřebné znalosti a dovednosti,*
- 3) *vytvářet podmínky ke správnému vyplnění volného času,*

---

⁷¹ RYCHTAŘÍK, K. K teorii volného času s. 118

⁷² Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 8

⁷³ Srov. Tamtéž s. 15 - 16

⁷⁴ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 6 - 7

⁷⁵ Tamtéž s. 69

- 4) *chránit život ve volném čase od ohrožení (např. opatřením k ochraně mládeže),*
- 5) *radit, podporovat, být k dispozici s pomocí všeho druhu,*
- 6) *ovlivňovat společenské procesy a trendy tak, aby se zlepšovaly podmínky pro výchovné působení volného času.“⁷⁶*

Výchova ve volném čase spočívá v umění spojit vnější programování, vedení, usměrňování a vnitřní spontánnost člověka. Tuto problematiku musí pedagogika volného času zohledňovat. Vyvozuje z ní metody výchovného působení, konkrétní stupně použitelného a použitého nátlaku, řízení a ztotožnění s jeho přáním, postojem, se zainteresováním jedince.⁷⁷

5. VYUŽITÍ VOLNÉHO ČASU

Lidský organismus vyčerpává nejen práce v zaměstnání, ale i plnění ostatních mimopracovních povinností. Ve volném čase člověk vyhledává uvolnění a vyrovnání únavy spojené s prací a jejím prostředím. Oblibu zaměstnaných získaly volnočasové aktivity spojené s přírodou jako je rybaření a zahrádkaření. Jiné je to však u mládeže, která i ve svém volném čase zůstává ve světě technických vynálezů.

Zábava přináší přerušení monotónnosti života, odpoutání se od zaběhlého režimu všednodenního života. Zábava vnáší nové zážitky, nová setkání s lidmi, kteří nejsou součástí běžného denního rytmu, neobvyklou činnost.

Neobvyklá činnost nezahrnuje jen činnost reálnou jako je aktivní sport, cestování, hra na hudební nástroje, ale i četbu, návštěvu kina, divadla, kdy podstatou oné činnosti bylo ztotožňování se s cizím životem, s cizími prožitky. Od volného času se též očekávalo, že bude zdrojem odpočinku, rozptýlení, ale i možností dalšího rozvoje osobnosti.⁷⁸

---

⁷⁶ Tamtéž s. 7

⁷⁷ Srov. Tamtéž s. 11

⁷⁸ Srov. FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 380 -381

„... volný čas je sférou, v níž se prolíná mnoho vlivů v menší či větší míře určujících její tvářnost.“⁷⁹ Volný čas však nebyl chápán jako pouhý výsledek těchto vlivů, ale i jako aktivní složka působící na život jedince i společnosti.

Mezi určujícími vlivy je brán mezi prvními v úvahu věk a různost pohlaví. Řada sociologů se shoduje, že mládež vysoko cení volný čas jako životní hodnotu, kdy jsou paradoxně ochotni déle pracovat, což jim umožňuje „bohatší“ užívání si volného času. Z toho také vyplývá, že mladý člověk tíhne k jiné aktivitě než člověk dospělý či starý a to je také podmíněno fyzickou kondicí.

Je možné také pozorovat rozdíly ve využití volného času mužem a ženou. Toto tvrzení je prokazatelné především v dospělosti, kdy se žena stává matkou a otec „živitelem“ rodiny. S rolí matky je spojena celá řada povinností a s tím souvisí i styl jejího života, zatímco muž se orientuje více k vnějšímu světu s posláním postarání se o rodinu po stránce finanční a uplatnění svých schopností. Tato pozice muže a ženy zásadně ovlivňuje celou strukturu dne, zájmy a způsob užívání volného času jedince.⁸⁰

5.1. VOLNÝ ČAS DOSPĚLÝCH

V životě dospělého člověka jsou zpravidla charakterizovány činnosti ve volném čase takto:⁸¹

- „činnost, která má smysl sama v sobě (např. hra),
- činnost autonomní, založená především na realizaci vlastní vůle,
- svobodná činnost zbavená (nebo téměř zbavená) vědomí povinnosti,
- činnost pro sebe samého.“⁸²

U většiny pracujících převládají výše uvedené činnosti téměř bezesbýtku. Během pracovního procesu je člověk nucen podléhat cizí vůli, ale ve volném čase si přeje uskutečňovat svá vlastní přání. Ve volném čase jedinec nemusí podléhat žádným zákonům a normám jako je tomu v době pracovní.⁸³

---

⁷⁹ FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 382

⁸⁰ Srov. FILIPCOVÁ, B. Člověk – práce – volný čas in Sociologický časopis (1965) č. 4 s. 382 - 383

⁸¹ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 34

⁸² Tamtéž s. 34

⁸³ Srov. Tamtéž s. 35

Prokazatelné rozdíly ve způsobu života ve volném čase se objevují v dospělosti mezi mužem a ženou. Je tomu tak zvláště ve chvíli, kdy se žena stává matkou. Sama rodina představuje velice důležité vlivy v mnoha směrech ve vztahu k volnému času.⁸⁴ „Počet dětí, bytové a sociální poměry určují do značné míry celý styl života rodiny.“⁸⁵

Způsoby trávení volného času dospělým člověkem jsou různé. Nabídka činností je velká a různorodá. Každý má možnost si vybrat z aktivit jemu nejbližších. Velké oblibu ve volném čase mají činnosti aktivní, ať již spojené s kulturou, sportem, manuální či fyzickou činností. Sport člověku přináší pozitivní odreagování od zátěže z pracovního procesu. Též je to pohyb, který se v zaměstnání mnohdy nedostává, nebo je to právě forma kompenzace stereotypního pohybu například při práci i pásu či stroje.

Vítaným způsobem trávení volného času je cestování, které se stává trendem doby. Člověk touží po poznání jiných krajin, kultur, zvyků a lidí. Tato obliba je spojena s vysokým průlomem motorismu u nás.

Oblíbená ve volném čase je ale i činnost pasivní, která jedinci dopřává odpočinku a klidného spočinutí například s knihou, nebo jen tak u televize, ať již u vzdělávacího pořadu, nebo u nějakého zábavného programu.

Přirozeným přáním dospělého člověka ve volném čase je přání bavit se. Každý nachází zábavu v jiných aktivitách. Pro někoho je to návštěva hospody či kavárny s přáteli, nebo rodinné oslavy a návštěvy. Jsou to také zábavné pořady nabízené televizí, ale také například účast v ochotnických souborech, různých klubech. Zábavu mohou přinášet i návštěvy kin a divadel.

Také přání dozvědět se něco nového, ať již právě z televize, rozhlasu nebo novin. Také toto přání bývá motivací k volnočasovému vzdělávání za účelem rozšíření vlastních vědomostí.

5.2. VOLNÝ ČAS DĚTÍ

Již v dětství je nutné začít s výchovou pro volný čas, kultivovat v dítěti určité rysy a přímo ho učit jak využít volný čas v dospělosti. Za velmi důležitou je chápána činnost

---

⁸⁴ Srov. FILIPCOVÁ, B. *Člověk, práce, volný čas*, 2. Vydání, Praha, s. 57

⁸⁵ Tamtéž s. 57

dítěte v zájmovém kroužku. Taková aktivita totiž může vytvořit pozitivní základy pro návyky využívání volného času v dospělosti.⁸⁶

Dalo by se říci, že se jedná:

- „o výchovu dítěte ve volném čase,
- o výchovu dítěte k prožívání volného času“.⁸⁷

Výchova dítěte k prožívání volného času je velmi rozmanitá a má několik úkolů:

- a) vychovávat ke správným formám odpočinku, naučit odpovídat;
- b) vychovávat ke vhodným formám zábavy;
- c) vychovávat k přátelství, kamarádství, správným příbuzenským a rodinným vztahům

Tyto úkoly si jsou rovněž začleněny do škol během vyučování a též řady jiných institucí. Jelikož má volný čas dítěte podobné rysy jako volný čas dospělých, je nutné a dobré této souvislosti využít. Veškerá činnost dětí ve volném čase má dvě základní funkce:

1. formativně – výchovná,
2. kompenzačně – rekreační.⁸⁸

5.2.1. Formativně – výchovná funkce volného času dětí

Formativně výchovná funkce se využívá v každé aktivitě dětí. Na rozdíl od dospělého, který je formován a vychováván pouze v některých oblastech, je dítě formováno nepřetržitě. Při formování se využívají interakce se společenským prostředím, jako například v kolektivu vrstevníků. Významný je i permanentní styk s přírodou a jejími vlivy. Formativní vlivy tvoří pestrou škálu impulsů, elementárních podnětů, citů, vlivů kamarádů atd.

Tato funkce ovšem nemusí vždy na dítě působit pouze pozitivně. Někdy dítě formují negativní vlivy, jako je špatný kolektiv, problémy v rodině, nedostatek

---

⁸⁶ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. s. 56

⁸⁷ Tamtéž s. 56

⁸⁸ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974, s. 56

soukromí. Jako následek takového působení u dítěte dochází k deprivaci, frustracím, může také vychovat neurotika či se z něj stane asociální živel.

Ne každá výchova založená na dobrých a morálních cílech má kladný výsledek. Může dojít k tak zvanému bumerangovému efektu, což je vlastně nechtěná reakce, k níž dochází, pokud je dítě zahlceno velkým množstvím podnětů. Výsledkem takového zahlcení může být svérázná pasivita, z dítěte vyroste pouhý uživatel.

5.2.2. Rekreační kompenzační funkce volného času dětí

Rekreačně kompenzační funkce volného času klade důraz na aktivní odpočinek dětí. Aktivní odpočinek je účinnější než pasivní.

Zapojení dítěte do aktivní činnosti je hodnotnější a účinnější a někdy pouze aktivní činnost utváří osobnost jedince. Pro děti je důležité, aby se do činnosti zapojily a nezůstávaly stranou pouze jako diváci.

Dítě také potřebuje chvílky samoty, okamžiky, kdy se uzavírá sám do sebe, podrobuje se duševní introspekci.⁸⁹

„Kompenzačně rekreační funkce má nahradit některé úbytky energie fyzické i mentální, má „vyvážit“ nebo racionálně doplnit faktory, které při výuce či práci byly potlačeny.“⁹⁰

5.2.3. Využití volného času dětí

Děti mají a mladí lidé mají největší množství volného času. Na rozdíl od jejich rodičů nejsou děti bezprostředně zapojeny do povinností spojených s přímým chodem domácnosti. Hlavní náplň dne dítěte je škola a povinnosti spojené se školní docházkou. Tato doba je převážně zaměřena na samotné vzdělávání, ale právě i na orientaci na výchovu k volnému času.

Ve svém volném čase navštěvuje většina dětí různé zájmové kroužky. Nabídka je velká. Mohou navštěvovat kroužky sportovní, dramatické, rukodělné, zaměřené na kutilství a elektrotechniku. Vědecké kroužky, pěvecké sbory, ale také výuka hry na hudební

---

⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 57 - 59

⁹⁰ LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974, s. 60

nástroje. Také jsou tu kroužky turistické a takové, které dítě učí žít v přírodě a s přírodou.

Významnou složkou volnočasových aktivit je hra, která bývá rozlišována podle několika hledisek:

- podle místa – venku, v místnosti, v tělocvičně, ve vodě, na ledě atd.,
- podle ročního období,
- podle počtu účastníků – hry kolektivní a individuální,
- podle vývojového znaku – hry senzomotorické, intelektuální, kolektivní, nepodmíněně reflexní,
- podle dominantního psychického procesu – hry receptivní, úlohové, funkcionální, fikcionální, konstruktivní.

Nejčastější dělení her je na dvě skupiny:

- hry tvořivé – při nich si děti určují svá pravidla, odrážejí činnosti člověka a jeho vztahy a dále se dělí,
- hry úlohové nebo námětové:
  - dramatické hry,
  - konstruktivní hry,
  - hry s pravidly – tyto hry umožňují systematické tělesné cvičení, mravní a intelektuální a ty se dělí dále:
    - hry didaktické – slouží převážně k rozumové výchově,
    - hry pohybové – přispívají převážně k tělesné výchově.⁹¹

5.3. ZÁJMOVÁ ČINNOST

Zájmová činnost ve volném čase je důležitým prvkem ve vývoji chápání volného času. Je to činnost, která je vykonávána pouze v závislosti na jedincových přáních, tužbách a schopnostech. Je to činnost dobrovolná a nezávislá.

---

⁹¹ Srov. LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974, s. 121

5.3.1. Vymezení jevu a pojmu „zájmová činnost ve volném čase“

a) **Zájmová činnost versus pracovní proces.**

„...zájmová činnost není vykonávána pod tlakem vnější nutnosti, naopak je činností dobrovolnou, nepovinnou, založenou na individuálním zájmu a vlastní iniciativě amatéra; na práci v zaměstnání je bezprostředně nezávislá až na výjimky nepřinášá subjektu hmotný užitek, spíše naopak – zpravidla vyžaduje (někdy i značné) hmotné oběti.“⁹²

Hraniční jevy – nejen z hlediska upřesnění hranic, ale také z hlediska společenské prospěšnosti, která může být charakterem jevu někdy oslabena, mnohdy však spíše posílena (např. spojení profesionální kvalifikace a hmotného zabezpečení amatérským entuziasmem a obětavostí).

Ve směru k pracovnímu procesu (včetně vedlejšího zaměstnání) může být hraniční charakter jevu utvářen vazbami v různých dimenzích – nejčastěji:

- dobrovolné rozšíření a „prodloužení pracovní povinnosti do sféry amatérismu kdy činnost sice vychází z profese, překračuje však hranice vnější nutnosti a značná její část je čerpána z fondu volného času (např. některé podoby novátorského a zlepšovatelského hnutí, soutěže traktoristů aj.),
- dobrovolné zvyšování kvalifikace pro profesi (kromě dálkového studia na vysokých a středních školách, které je počítáno do profesionální sféry),
- částečné honorování činnosti či jejich výtvorů, které hraničí s vedlejším zaměstnáním (např. některé formy zahrádkářství, poloprofessionalismus v umění, ve sportu aj.),
- z hlediska funkčního, kdy s využitím amatérismu jsou satureovány významné společenské potřeby, jen zčásti pokryté profesionální sférou (např. činnost dobrovolných požárníků, dobrovolných členů Horské služby, Čs. červeného kříže aj.), tedy do jisté míry opět ve funkci vedlejšího zaměstnání.⁹³

---

⁹² Srov. BARTOŠ, M. *Zájmová činnost ve volném čase jako součást formování socialistického způsobu života*, Praha: Univerzita Karlova, 1987, s. 20 - 21

⁹³ Srov. BARTOŠ, M. *Zájmová činnost ve volném čase jako součást formování socialistického způsobu života*, Praha: Univerzita Karlova, 1987, s. 21

b) Zájmová činnost versus činnosti, jež slouží uspokojování nezbytných biologických a sociálních potřeb jedince a jeho rodiny v mimopracovní době.

I zde je zájmová činnost nepovinná, dobrovolná, ve své podstatě volnočasová aktivita.

Hraniční jevy: pletení svetrů a jiné ženské ruční práce, činnost domácího kutila, některé činnosti z prací na chťě či chalupě, některé podoby pěstitelství, chovu, motorismu, brigády, sebevzdělání pro činnost v domácnosti aj.

Je třeba odlišit od případů, kdy týž člověk vykonává v podstatě tutéž činnost v několika jejích společenských podobách a funkcích (např. vaření jako profese, necestní činnost v domácnosti a ve volném čase jako kulinářský amatérismus).⁹⁴

c) Zájmová činnost versus činnosti sociálně politické.

Sociálně politické činnosti zčásti zasahují do pracovních aktivit, do uspokojování nezbytných biologických a sociálních potřeb jedince a jeho rodiny v mimopracovní době a do činností ve volném čase. Zájmová činnost obecně není činností bezprostředně sociálně nezbytnou, mezi její charakteristické funkce patří i „činnost pro činnost samu“ podle individuálních zájmů.

Například: soustavná činnost prakticky ve všech dobrovolných zařízeních záchranného charakteru a sociální péče.

d) Zájmová činnost versus ostatní činnosti volného času.

Takovéto činnosti nejsou vykonávány pod tlakem vnější nutnosti, obsahují skupinu znaků jako značně soustředěný, vyhraněný a relativně trvalý zájem, vyšší a uvědomělejší aktivita, zaměření k dlouhodobějším cílům, relativní systematičnost.

Zájmová činnost ozvláštňuje životní způsob člověka ve volném čase a zpravidla vede k navazování nových sociálních kontaktů

Tato koncepce zahrnuje činnost společensky organizovanou, institucionalizovanou, ale i činnost zřizovatelsky neorganizovanou, neinstitucionalizovanou, v jiném smyslu spontánní.

---

⁹⁴ Srov. Tamtéž, s. 20 - 21

Sezónní zájmová činnost (lyžování vodní sporty, houbaření), nebo jinak přerušovaná zájmová činnost

Nezahrnujeme však činnosti tzv. polovolného času (semi-loisir), tzn. pasivní aktivity (popít kávu apod.), individuálně receptivní, pokud nepřesahují běžnou orientaci člověka ve světě (běžná četba knih, běžné sportovní diváctví apod.) či běžnou interpersonální komunikaci (návštěva u přátel apod.), ani aktivity spojené se sexuálním životem.⁹⁵

5.3.2. Typologie zájmových činností

1) Podle hlavního cíle činnosti:

- a) utváření produktů (vnějších hodnot),
  - i) převážně materiálních,
  - ii) převážně duchovních,

- b) sebereprodukce a sebereprodukce člověka – amatéra,
  - i) rozšiřování znalostí a dovedností (sebevzdělávání),
  - ii) celkový duchovní rozvoj (zejména etický a estetický),
  - iii) fyzický rozvoj a péče o zdraví,

- c) požitek z činnosti samé,
  - i) „spotřeba“ hodnot duchovní kultury,
  - ii) rekreace, kompenzace, zábava,
  - iii) sdružování za účelem kultivace mezilidských vztahů,
  - iv) shromažďování specifických kompletů materiálních a duchovních hodnot.

2) Podle oboru lidské činnosti:

- a) ve vztahu k přírodě,
- b) v oblasti hmotné produkce (hmotné kultury),
- c) v oblasti duchovní produkce (duchovní kultury).

---

⁹⁵ Srov. BARTOŠ, M. *Zájmová činnost ve volném čase jako součást formování socialistického způsobu života*, Praha: Univerzita Karlova, 1987, s. 21 - 23

3) Podle toho, která složka lidské osobnosti je bezprostředním nositelem či realizátorem zájmové činnosti:

- a) aktivity manuální,
- b) aktivity fyzické,
- c) aktivity duchovní,
  - i) převážně intelektuální,
  - ii) převážně emocionální (zejména estetické).

4) Podle dominující funkce činnosti:

- a) vědecké a vědeckotechnické (např. amatérské speleologie, modelářství, činnost fotoamatérů či videoamatérů),
- b) technicko-praktické (domácí kutilství, ženské ruční práce aj.),
- c) pěstitelské, chovatelské a k ochraně přírody,
- d) sběratelské,
- e) sebevzdělávací a receptivní,
- f) řešitelské – intelektuální – řešení většinou modelových situací,
- g) umělecké,
- h) tělovýchovné,
- i) veřejné – základní smysl v uspokojování určitých společenských potřeb,
- j) speciální aktivity společensko-sdružovací (např. kluby, spolky aj.).⁹⁶

---

⁹⁶ Srov. BARTOŠ, M. *Zájmová činnost ve volném čase jako součást formování socialistického způsobu života*, Praha: Univerzita Karlova, 1987, s. 32 - 34

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem obsáhla chápání volného času, jeho rozsah, možnosti využití, závislost na společenských podmínkách, ekonomickém a technickém rozvoji práce i domácností. Využila jsem možností dostupné literatury k analyzování chápání volného času a pokusila jsem se o oddělení ideologicky zaměřených požadavků na volný čas a jeho využívání. Celá práce je vedena jako plynulý průřez chápání volného času v letech 1960 – 1989 v Československu.

Bakalářská práce je postavena na otázkách „jak byl chápán pojem volný čas“, „jaké možnosti nabízela předrevoluční československá společnost k využití volného času“, „kolik volného času měli pracující lidé a jaké byly možnosti jeho dalšího získávání“.

První kapitolu jsem věnovala vymezení časových kategorií dne pracujícího člověka, aby ozřejmila skladbu dne a možnosti volného času v závislosti na povinnostech všednodenního života jedince.

Druhá kapitola již konkrétně nabízí vymezení samotného volného času a jeho možností. Dále srovnává vztah volného času s pracovní sférou, sférou kultury a sférou technického rozvoje, který ve zmiňovaném období má velký vliv právě na úsporu volného času. Během vymezení vztahu volného času a práce jsem se také zaměřila na zkracování pracovní doby, které právě v šedesátých letech započala a umožnila rozvoji samotné vědy o volném čase. Toto zkracování volného času umožnilo lidem o volném čase přemýšlet, jelikož se jim ho dostávalo stále více a na nich bylo, jak ho využijí.

Třetí kapitola dělí volný čas do kategorií v závislosti na druhu činnosti v něm provozované. Těchto pět kategorií vymezených francouzským sociologem Joffre Dumazedierem se v kombinaci se všemi dostupnými texty jeví jako nejlépe propracované a zároveň i hojně užívané našimi autory. Dává využívání volného času přehlednost.

Čtvrtá kapitola přináší vztah volného času a pedagogiky. Již v šedesátých letech byly československými sociology vytvořeny první teorie o výchově k volnému času a pro volný čas, které vyústily ve vznik nového oboru a to pedagogiky volného času. V podkapitole věnované právě pedagogice volného času se zabývám jejími úkoly a praktickými nároky na ni.

Pátá kapitola shrnuje využití volného času pracujícími dospělými a dětmi, možnostech jejich volného času, funkcím. V podkapitole o využívání volného času

děti se zabývám i teorií hry, která je pro děti stěžejní a pedagogům dává možnost jejího využití ve výchovném působení. Poslední podkapitola je věnovaná výčtu zájmových činností. Čerpala jsem pouze od jediného autora. Toto vyjmenování je sice poněkud obsáhlé, zahrnuje sporné pojmy a může být diskutabilní, ale přesto jsem ho do své práce zahrnula. Je to z toho důvodu, že jako jediný zdroj obsahoval vyjmenování a rozlišení této kategorie.

Rozmezí šedesátých a osmdesátých let 20. století bylo nejen na našem území, ale po celém světě orientováno na volný čas. Vznikalo mnoho teorií a samotný volný čas dal podnět ke vzniku několika nových vědních oborů.

Téma vývoje chápání volného času je velice obsáhlé a může být podkladem dalších rozsáhlejších výzkumů.

Seznam použité literatury:

BARTOŠ, M. *Zájmová činnost ve volném čase jako součást formování socialistického způsobu života*, Praha: Univerzita Karlova, 1987. ISBN nevedeno

CVEKL, J. *Čas lidského života*. Praha: Svoboda, 1967. ISBN nevedeno

ČERVINKA, A. a kol. *Práce a volný čas*. Praha: NPL, 1966. ISBN nevedeno.

ČERVINKA, A. *Volný čas a pracovní den*. Nová Mysl, 1962, č. 11, s. 1289 – 1301.

DISMAN, M. *Volný čas a kulturní život*. Praha: Krajské osvětové středisko KNV, 1966. ISBN nevedeno.

DUMAZEDIER, J. *Volný čas*. Sociologický časopis, 1966, č. 3, s. 443 - 447

FILIPCOVÁ, Blanka. *Člověk, práce, volný čas*. 2. vydání. Praha: Svoboda, 1967. ISBN nevedeno.

FILIPCOVÁ, B. *Člověk – práce – volný čas*. Sociologický časopis, 1965, č. 4, s. 375 - 391.

FILIPCOVÁ, B. *Některé výsledky a metodologické problémy výzkumů mimopracovní doby a volného času*. Sociologický časopis, 1966, č. 5, s. 653 – 663.

FILIPCOVÁ, B., LINHART, J., VÍTEČKOVÁ, J. *Sociologie volného času v Československu*. Sociologický časopis, 1983, č. 2, s. 238 - 252

GORDON, L. A., KLOPOV, E. V. *Člověk po práci: Sociální problémy životního způsobu a mimopracovního času*, Praha: Svoboda, 1976. ISBN nevedeno

HERMACH, J. *Uskutečnění současného člověka: Několik otázek, které autor považuje za podstatné*. Praha: Symposium, 1969. ISBN nevedeno.

HUDEČEK, J, ZEMAN, K. *Volný čas ve světle sociologického kongresu ve Varně*. Sociologický časopis, 1971, č. 2, s. 208 – 211.

HULÁKOVÁ, M. *Teoretické problémy volného času*, Sociologický časopis, 1972, č. 3, s. 309 – 315.

LINHART, J. *Poznámky k měření způsobu života ve volném čase pro potřeby výzkumu vertikální sociální diferenciacce obyvatelstva ČSSR*, Sociologický časopis, 1967, č. 6, s. 715 – 721

LOKAJÍČKOVÁ, J. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974. ISBN nevedeno.

RYCHTAŘÍK, K. *K teorii volného času*. Věda, škola, praxe, 1968, č. 4, s. 112 – 118.

SELUCKÝ, R. *Člověk a jeho volný čas: Pokus o ekonomickou formulaci problému*. Praha: Československý spisovatel, 1966. ISBN nevedeno.

ŠVIGOVÁ, M. *Volný čas a my*. Praha: Svobodné slovo, 1967. ISBN nevedeno.

TOTI, G. *Právo na lenost?: Strach ze svobody*. Praha: Mladá fronta, 1966. ISBN nevedeno.

ZICH, F. *Co s volným časem*. Praha: ČTK, 1978. ISBN nevedeno.

Kultura, způsob života a volný čas, Sborník příspěvků ze semináře sekce sociologie kultury a volného času, konaného 8. – 12. září 1980 v Alšovicích, Díl 1., Praha: 1982.

Abstrakt

SMRTOVÁ, L. *Vývoj chápání volného času v Československu v letech 1960 – 1989*. České Budějovice 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce doc. Michal Kaplánek Th.D.

Klíčová slova: volný čas, pedagogika volného času, volný čas a práce, volný čas a kultura, volný čas a technika, kategorie volného času, zájmová činnost, hra, mimopracovní doba, pracovní doba, pracující člověk.

Práce se zabývá chápáním volného času v 60. – 80. letech 20. století. Jaké bylo rozdělení pracovního dne. Jaké byly principy volného času a jeho využití.

V prvních dvou kapitolách se zabývám vymezením pojmu volného času. Třetí kapitola je o kategoriích volného času. Čtvrtá kapitola se zabývá pedagogikou volného času. Poslední pátá kapitola je o využití volného času a zájmové činnosti.

Abstract

The Progression in Apprehension of the Free Time in Czechoslovakia in years 1960 – 1989.

Key Worts: free time, pedagogy of leisure time, work, culture, technic, categories of free time, leisure activities, game, nonworking time, working time,

Work deals with understanding of leisure in the years 1960 - 1989. What was the division of labor. What were the principles of free time and its use.

In the first two chapters deal with defining the concept of leisure time. The third chapter is about the categories of free time. The fourth chapter deals with the pedagogy of free time. The last fifth chapter is about leisure and recreational activities.